

harmonija, instrumentacija), simbolika određene skladbe, kontekst izvođenja, svjetonazor skladatelja, konkretno mjesto izvođenja i način glazbenog organiziranja. Unutar tendencijske razine opisuje se kako se čimbenici glazbeno-imanentne razine koriste u svrhu otpora, pri procesu enkulturacije i oblikovanja identiteta, kao sredstva odvratanja od realnih problema, te kako se glazba koristi za demonstriranje moći. Na intencijskoj se razini problematizira pitanje postoje li djelu imanentna značenja, koja svjesno ili nesvjesno utiskuje sam skladatelj (primarna intencija), ili je razumijevanje značenja pitanje interpretacije i naslaga što ih djelu daju konteksti u kojima se izvodi (naknadna intencija).

Vrijedan je napor autora da političko prepozna ne samo u tekstovima i kontekstu izvođenja, nego i u užim glazbenim elementima. Međutim, iako je deklarativno uvjeren da "i prividno nepolitična glazba razvija svoje političke djelatne mehanizme" (str. 12.), Brenner se u izlaganju ipak oslanja na skladbe direktnije vezane uz određene političke ideje i/ili akcije (primjerice, indikativno je da je Bartókovo djelo koje se najviše spominje simfonijska pjesma *Kossuth*). Valja pripomenuti i da Brenner politiku shvaća u smislu velikih politika država ili pokreta, dok svakodnevne mikropolitike u odnosima moći ne prepozna kao moguće područje interesa. Glazba mu je pri tome, dakako, uvijek posljedica, produkt ili instrument politike, a ne i aktivni čimbenik (ili barem utopija) oblikovanja određene društvene situacije.

Naila CERIBAŠIĆ

Mart Bax, Medjugorje, Religion, politics, and violence in rural Bosnia, VU Uitgeverij, Amsterdam 1995., 139 str.

Središnje je pitanje ove knjige otkriti što se događa sa stanovništvom jednog neznatnog seljačkog naselja kada ono postane pobožno središte za milijune ljudi širom svijeta. Iako je autor Međugorju pristupio samo kao test slučaju za svoj projekt "Moć rimske katoli-

čke crkve u ruralnom nizozemskom Brabantu", uskoro je Međugorje zamijenilo primarni projekt. Ono na što autor želi ukazati u ovoj knjizi je povezanost procesa formiranja religijske vlasti i formiranja države, te da religija i politika, u antropologiji uglavnom proučavane odvojeno, mogu biti promatrane kao međuovisna područja. Autor je zamislio knjigu kao zbroj eseja tako raspoređenih da njihov slijed odražava razvoj socijalne dinamike Međugorja.

Nakon što nas je upoznao sa zemljopisnim smještajem Međugorja, autor analizira utjecaj ukazanja Majke Božje na unutarcrkveni spor franjevaca i biskupa, te otkriva da je lokalna pobožnost postala instrument kojim franjevci žele osnažiti svoje pozicije i tako se oduprijeti dijecezalizaciji regije. Nadalje upozorava na franjevački problem: Kako kontrolirati vidiocce? Franjevci žele spriječiti vidiocce da samostalno djeluju, odnosno zadržati svoje pozicije duhovnih vođa župe i pokreta pobožnosti. Hodočasnici su oni koji su izazvali profesionalizaciju vidjelaca, a svojim težnjama čine nemogućim da praksa vidjelaca bude potpuno u skladu s institucionalnom crkvom. Odnos franjevaca i vidiocca je vrlo kompleksan. Franjevci potiču vidiocce, time jačaju svoj položaj u religijskoj areni regije, ali i pažljivo motre na njih kako bi stečeni položaj sačuvali.

Autor zatim opisuje utjecaj rastućeg broja hodočasnika na pojavu novih vrsta nejednakosti među lokalnim stanovništvom, te istražuje koliko su primjenjive studije Erica Wolfa o odnosu *patron-client* u političkom području kompleksnih društava na religijsko područje istih društava. Zaključuje da je odnos *patron-client* primjenjiv i na religijsko područje unatoč tome što se iskazuju neke bitne razlike.

Jedno poglavlje posvećeno je položaju žena u Međugorju i objašnjenju uzroka njihovog protestnog ponašanja. Žene su prije ukazanja i neposredno poslije bile najprominentnija grupa župe, a naglim porastom pritiska zbog hodočasnika taj su položaj prepustile vidiocima i župnim vođama. Gubitak društvenog položaja i teret prihvata hodočasnika izazvali su

anksioznost i strah u žena. Demonološku interpretaciju svoga stanja našle su u pretkršćanskom vjerovanju o zlim silama.

Autor nam zatim pokazuje kako je sakralizacija međugorskog najvišeg vrha tekla kao politički proces. Sakralizacija se promatra kao strateški instrument religijske vlasti za učvršćenje moći. Ona prvo izabire objekt, a zatim uz njega veže ritualne aktivnosti koje ga sakraliziraju i istodobno ojačavaju samu vlast. Tako nam je autor pokazao koliko su svjetovno i sakralno isprepleteni, i koliko je potrebno ponovno razmotriti antropološke teorije o odnosu ovih dvaju područja.

Opisujući franjevačku uspostavu rituala (modificirane srpske slave i katoličke euharistije koje su se slavile na seoskom groblju), autor ukazuje na franjevački pokušaj pomirbe dviju etničkih grupa Međugorja: Hrvata i Srba, kako bi se spriječili njihovi međusobni sukobi. Osim što su ritualom uspijevali čuvati mir u regiji, franjevcima je on bio izuzetno koristan i u vezivanju katoličkog puka uz sebe. Autor otvara u ovom poglavlju zanimljivo pitanje: Kakav je odnos nasilja i rituala kao temeljnih aspekata ljudskog socijalnog života? Iako ovo pitanje potire kršćansko shvaćanje da su ritual i nasilje dvije različite sfere socijalnog istraživanja, ukazuje se potreba da se razmotre njihovi odnosi. Autorova je teza da bi se na tragu tog odgovora moglo iznaći zašto religija na ljude djeluje tako što civilizira i pacificira.

U posljednjem poglavlju autor pokušava objasniti kako je bila moguća potpuna barbarizacija (= opći lokalni sukob) čitavog ovog područja. I dok mnogi na Zapadu ne mogu naći uzrok, autor nudi mogućí odgovor izlažući povijesni pregled međusobnih odnosa Hrvata i Srba u Međugorju. Međusobna netrpeljivost Hrvata i Srba potječe iz perioda doseljavanja Srba. Srbe su naselili Turci te su Srbi tako dobili monopol. Hrvati su ih doživjeli kao kolonizatore. Netrpeljivost se još pojačala u staroj Jugoslaviji u kojoj je moć bila isključivo u rukama Srba. Međugorski Hrvati to su osjećali za stravičnih progona četnika. Autorovo je mišljenje da je drugi svjetski rat iskorišten za hrvatsko "vraćanje računa". Kad su partizani pobijedili u drugom svjetskom ratu uspostavili su svoju vlast. Problem za Hrvate bio je u tome što su brojni hercegovački četnici prešli u partizane i po završetku rata ponovo uspostavili svoju vlast. Hrvati su bili zatvarani, tjerani na prisilni rad, ponižavani i bez ikakve mogućnosti boljeg državnog posla. Kad je prestala postojati Titova Jugoslavija, a lokalni Srbi prisvojili većinu oružja, sve je bilo spremno za novi sukob. Za antropologe ovdje je otvoreno pitanje o odnosu civilizacije i barbarizacije, koje se ovdje čine u bliskoj svezi i traže teoriju koja će objasniti njihov međusoban odnos.

Knjiga Marta Baxa uspjelo je djelo koje potiče na daljnja antropološka razmatranja međuodnosa religije, politike i nasilja. Autoru ipak mora biti upućena primjedba glede naslova knjige. Zašto je insistirao na Međugorju u Bosni, iako zna da je ono u Hercegovini?

Goran ŠANTEK

Etnografija Hrvata U Mađarskoj = A Magyarországi Horvátok néprajza, 1, urednik = szerkeszto Đuro Franković, Mađarsko etnografsko društvo = Ma-gyar Néprajzi Társaság Budapest, Budapest 1994., 138 str.

Možda nema tako značajne godine u povije-sti hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj kao što je protekla 1994. godina. Nova demokratska strujanja ove susjedne nam države u kojoj, prema procjenama dobrih poznavatelja mađarskih prilika, živi oko devedeset tisuća Hrvata, omogućila su uspostavu hrvatske manjinske samouprave. Uz to, na kulturnome i obrazovnome planu također su se dogodile

neke značajne novine. Prije svega, iz nekada zajedničkih hrvatsko-srpskih i srpsko- -hrvatskih, odvajaju se hrvatske škole (osnovna i srednja), razredi, razna udruženja i druge institucije, kao npr. muzeji i muzejske zbirke ili pak radio i televizijski programi koji se sada stvaraju u vlastitim hrvatskim redakcijama i studijima. Tako je i nekadašnji zbornik pod nazivom *Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj* prestao izlaziti, a pojavio se prvi broj *Etnografije*